
**ÖTƏN ƏSRİN 50-70-ci İLLƏRİNDƏ AZƏRBAYCAN
RƏSSAMLARININ YARADICILIĞINDA XARİCİ TEMATİKA
(M.Abdullayev və T.Salahovun yaradıcılıq nümunəsində)**

Azərbaycan rəssamlarının yaradıcılığında xarici tematika mühüm yer tutur. Bu cəhət ötən əsrin 50-70-ci illərində özünü xüsusilə aydın göstərmişdir. Həmin dövrdə tez-tez xarici ölkələrə yaradıcılıq ezamiyyətlərinə yollanan rəssamlarımız oradan zəngin təəssüratlarla geri dönr, eskiz və etüdlər əsasında, bəzənsə yadında saxladığı, hafizəsinə köçürdüyü maraqlı səhnələr əsasında unudulmaz əsərlər işləyirdilər.

Son dövrlərdə cəmiyyətimizdə multikulturalizm düşüncələri geniş yayılmışdır. Narahat dünyanın bir çox bölgələrində münaqişələrin sayı artdıqca, “humanist” Avropa ölkələrində ksenofobiya təzahürləri, islamofob meyillər çoxaldıqca respublikamızdakı sabitlik, qonaqpərvərlik, digər xalqların adət və ənənələrinə hörmətlə yanaşılması təzahürləri daha böyük aktuallıq kəsb edir. Bu gün Azərbaycan multikultural dəyərlərə hörmət və tolerantlıq məkanı kimi bütün dünyada yaxşı tanınır. “Multikulturalizm tərcümədə çoxmədəniyyətlik deməkdir. Çoxmədəniyyətlik dedikdə isə ilk növbədə etnik, irqi, dini və mədəni müxtəlifliklər, bu müxtəlifliklərin əsasını təşkil edən dəyərlər nəzərdə tutulur” [1, 53].

İncəsənətdə multikulturalizm təzahürləri adətən xarici tematika ilə əlaqələndirilir. Lakin mövzusu xarici ölkədən alınmış hər bir əsəri multikultural dəyərlərin daşıyıcısı kimi təqdim etmək olmaz. Zənnimizcə, xarici tematika ilə multikultural mövzu arasında prinsipial fərqlər mövcuddur. Bunun əsasında rəssamın təkə müşahidə etdiyini yox, həm də hissiyyatının, düşüncələrinin, tematikaya bəslədiyi ülvı, həssas münasibətin əks-sədasını təcəssüm etdirməsi dayanır. Başqa sözlə, rəssam fırçaya aldığı əsərdə qonağı olduğu xalqın adət-ənənələrini, məişətini, mədəniyyətini yüksək sənətkarlıq və məhəbbətlə kətan üzərində əks etdirməlidir. Yalnız bu halda xarici tematika həm də multikultural mahiyyət qazana bilər. Azərbaycan incəsənətində məhz belə unudulmaz, zəngin kompozisiya və kolorit xüsusiyyətləri ilə yanaşı, həm də səmimiyyəti, ülvı hissləri ilə diqqəti cəlb edən, həqiqi mənada multikul-

tural təfəkkürün ifadəsi olan əsərlər çoxdur. Bu əsərlərin bir çoxunun yaradıldığı dövrdə, yəni ötən əsrin 50-70-ci illərində multikulturalizm ifadəsi bu günkü qədər geniş yayılmamışdı. Lakin milli mədəniyyətlərə hörmət, səmimi yanaşma kimi yüksək mənəviyyətə istinad edən ənənələr var idi və bütün bunlar rəssamlarımızın yaratdığı bir çox əsərlərdə qorunub saxlanılır. Yaşadığımız multikulturalizm zamanəsində o illərdə yaradılan, həqiqi multikultural dəyərlər nişanəsi olan həmin tablolar bu günün prizmasından baxdıqda bizim üçün bəlkə daha böyük əhəmiyyət daşıyır. Çünki bu əsərlər həm canlı tariximizin bir parçasını özündə əks etdirir, həm də günümüzün reallıqlarını çox aydın şəkildə göz önündə canlandırırlar.

Azərbaycan incəsənətində xarici tematikanın multikultural müstəvidə əks olunduğu ən zəngin və maraqlı əsərlər seriyasının yaradıcılarından biri SSRİ Xalq Rəssamı Mikayıl Abdullayevdir. Mikayıl Abdullayev öz rəngarəng yaradıcılığı ilə XX əsr Azərbaycan təsviri sənətini inkişaf etdirən rəssamlardandır [2]. Zəngin kolorit duyumu, incə, həzin lirika onun tablolarının əsas cəhətlərindəndir. Rəssam mənzərə, portret, tematika və digər janrlarda gözəl əsərlər yaratmışdır [3, 8].

M.Abdullayev xarici tematika sahəsində də məhsuldar fəaliyyət göstərmiş. Görkəmli rəssam dünyanın bir çox ölkələrində - Fransa, İtaliya, Almaniya, Çexoslovakiya və başqalarında yaradıcılıq ezamiyyətlərində olmuşdur. Lakin M.Abdullayevin xarici tematikasında məhz Hindistan seriyası mühüm yer tutur. Bu, həm də rəssamın multikultural təfəkkürünün məhz həmin seriyada özünü daha dolğun göstərməsi ilə əlaqədardır.

Hindistan seriyası ümumiyyətlə, M.Abdullayevin yaradıcılığında mühüm yer tutur. Onun fırçasının, palitrasının zənginliyi həqiqi Şərq əlvanlığının real ifadəçisi olan hind məişəti və koloriti vasitəsi ilə daha canlı, qabarıq əks edilib. Rəssam məhz rənglərin dili ilə hind xalqının adət-ənənələrini, milli psixologiyasını, məişətini və həyat tərzini bütün dolğunluğu ilə təcəssüm etdirməyə müvəffəq olmuşdur. Təsədüfi deyil ki, Hindistan seriyasına görə rəssam bir çox mükafatlara, o cümlədən beynəlxalq "Cavahirləl Nehru" mükafatına layiq görülmüşdür [4]. Həmin mükafatı ona o zaman Hindistanın baş naziri olan İndira Qandi şəxsən təqdim etmişdi (1970).

Hindistan seriyası həm də tematik müxtəlifliyi ilə diqqəti cəlb edir. Burada rəssamın yaradıcılığını səciyyələndirən dörd əsas janrın – tematika, məişət, portret və mənzərə janrlarının hər birinə təsadüf edirik. Bu baxımdan Hindistan seriyası M.Abdullayevin yaradıcılığında müstəsna mövqeyə malikdir.

Hindistan seriyasında bu janrlar bir-biri ilə əlaqəli şəkildə təmsil olunmuşdur. Bu da təbiiidir, çünki rəssam hind xalqının həyat tərzini, adət və ənənələrini bir növ ümumiləşdirilmiş tərzdə əks etdirmiş, milli kolorit və psixologiyaya əsaslanan ümumi bədii dəst-xətt, ifadə manerası qurmağa çalışmışdır. Eyni zamanda janr xüsusiyyətləri bu tabloların bir çoxunda aydın görünür. Bəzi tablolarda isə iki janrın təzahürlərinə rast gəlirik. Belə ki, “İşdən sonra” əsərində tematika və mənzərə əlamətləri qüvvətli olduğu halda, “Rəcəstxan qadınları”nda portret və məişət ünsürləri güclüdür. Həmçinin qeyd etmək lazımdır ki, bir sıra tablolarda rəssam portret janrına üstünlük verir və bununla hind milli psixologiyasının bədii müstəvidə dolğun əks etdirilməsinə nail olur.

Rəssamın Hindistan seriyasına daxil olan erkən dövr əsərlərində (1957-58-ci illər) portret əhvali-ruhiyyəsi güclüdür. Bu əsərlər bilavasitə ya portret, ya da portret səciyyəli tematik kompozisiya kimi işlənmişdir. Bu baxımdan rəssamın “Ana qayğısı” (1957) əsərini qeyd etmək yerinə düşər. Tabloda klassik süjet – körpəsini əmizdirən gənc ana təsvir edilib. Lakin rəssam bu süjetə hind həyat tərzinə xas olan ştrixlər daxil edib ki, bu da nisbətən sadə kompozisiyanı bir qədər zənginləşdirir. Rəssam ilk öncə məhz körpəsini sevən şəfqətli ana obrazı yaratmağa cəhd göstərib. Eyni zamanda bu gənc ananın simasında o, hind qadınlarına xas cəhətləri əks etdirib. Qadının qayğılı, bir qədər dalgın baxışları körpəsinə deyil, kənara dikilmişdir. Bu dünyadan xəbərsiz, rahatca anasının döşünü əmən körpədən fərqli olaraq qadının üzündə sanki bir hüzn, inamsızlıq, çətin həyat nişanələri özünü büruzə verir. Lakin bütün bunlar gənc ananın gözəlliyini, çöhrəsindəki bir qədər lirik təsir bağışlayan ifadəni poza bilmir. Maraqlıdır ki, əlvan palitrası ilə diqqət çəkən rəssam bu əsərdə yığcam rəng tonlarından istifadə edib. Burada hind məişətinin rəngarəngliyi ana obrazının lirik-romantik əhvali-ruhiyyəsi, bir qədər qayğılı və kədərli görünüşü ilə əvəz edilmişdir. İsti rənglərdən imtina etməklə M.Abdullayev bu əsərdə gənc hind qadınının – şəfqətli ananın daxili aləmini açmağa üstünlük vermişdir. Obrazın neytral fonda işlənməsi əsərin portret səciyyəsinə artırır. Eyni zamanda kompozisiyada hind adət-ənənələrinə xas olan maraqlı etnoqrafizmlər – ananın başına, çiynlərinə saldığı sarı rəngli bürüncək – sari, burnuna bənd etdiyi muncuq, qulağından və sinəsindən asdığı massiv görünüşlü sırğa və həmaillər, biləyinə keçirtirdiyi bilərziklər, xınalı əllər diqqəti cəlb edir.

Rəssamın “Kiçik Çandra” (1957) adlı portret işi də milli xüsusiyyətlərin, məsum uşaq psixologiyasının dolğun ifadə olunması baxımından maraqlıdır. Yaxın planda işlənmiş bu portretə 7-8 yaşlı qız uşağı təsvir olunub.

Onun məsum baxışları tamaşaçıya deyil, bir qədər kənara dikilib. Uşaq sanki indicə maraqlı bir səhnə olacağını gözləyir. Əsərdə milli xarakter “Ana qayğısı”na nisbətən daha məhdud xarakter daşıyır; milli özünəməxsusluq uşağın spesifik cizgilərə malik qarabuğdayı üzündə, saçlarına bənd etdiyi qırmızı rəngli baş bəzəklərində əks olunur. “Kiçik Çandra” əsasən isti tonlarla işlənmişdir ki, bu da onu “Ana qayğısı”ndan fərqləndirən əsas kolorit xüsusiyyətidir. “Ana qayğısı”nda rəssam soyuq göy, “Kiçik Çandra”da isti qəhvəyi fondan istifadə edib. Neytral qəhvəyi fon uşağın qarabuğdayı çöhrəsi ilə müəyyən ahəngdarlıq yaradır. Rəssam əsas diqqəti uşağın simasına, onun ifadəli baxışlarına yönəltmişdir; əsərin digər hissələri, misal üçün, qızın ağ-qırmızı donu şərti rəng yaxmaları ilə verilib və əslində tamamlanmayıb.

Hindistan seriyası M.Abdullayevin yaradıcılığında bütöv bir mərhələ təşkil edir. Rəssam bu seriyaya daxil olan əsərləri müxtəlif illərdə yaratmışdır. Lakin onların hamısında Hindistan xalqına, hind mədəniyyətinə, adət-ənənələrinə səmimi münasibət, ehtiram duyulur. Məhz bu cəhət M.Abdullayevin sözü gedən məşhur seriyasını multikultural müstəvidə nəzərdən keçirməyə imkan verir.

Qadın mövzusu rəssamın zəngin yaradıcılığında mühüm yer tutur. Bu, təkcə Hindistan seriyasına aid deyil. M.Abdullayev bir çox mövzularda qadın surətinin ləyaqətli, eyni zamanda lirik təcəssümünü məharətlə əks etdirmişdir. Rəssamın hələ 1946-cı ilə çəkdiyi “Axşam” tablosunda Azərbaycan qadınlarının incə, romantik obrazları canlandırılıb. “41-ci ilin iyunu” triptixində isə o, əksinə, qətiyyətli, mərd, cəbhəyə getmiş kişiləri əvəz edən mübariz Azərbaycan qadınlarının surətlərini təcəssüm etdirib. Rəssam sonralar da bu zəngin mənaəviyyətli, tükənməz mövzuya müraciət etmişdir. Hindistan seriyası da maraqlı, romantik məzmunlu qadın surətləri ilə yadda qalır. “Ana Hindistan”, “Rəcəstxan qadınları”, “Bənqal qızları” və bu kimi bir çox tablolar da hind qadınlarının daxili və zəhəri gözəlliyi əlaqələndirilmiş formada özünü əks etdirir.

M.Abdullayevin yaradıcılığında qadın obrazı həm də zəngin milli məzmun, etnoqrafizm mənbəyidir. Bu xüsusiyyət Hindistan seriyasında özünü daha aydın büruzə verir. Rəssam hind qadınlarını milli geyimdə təsvir etməklə, onların məşğuliyyətini, gündəlik məişət qayğılarını göstərməklə tamaşaçıda mövzu barədə zəngin, koloritli təsəvvür formalaşdırır.

Rəssamın məşhur “Rəcəstxan qadınları” tablosu Hindistan seriyasına daxil olan maraqlı əsərlərdən biridir. Vahid kompozisiya mərkəzinə, diqqətlə işlənmiş üz cizgilərinə malik olmayan sadə süjetli bu tabloda hind məişətinin milli xarakteri məhz qadınlar vasitəsilə öz canlı ifadəsini tapır.

Qeyd olunduğu kimi, bu tabloda vahid proporsional kompozisiya mərkəzi yoxdur; onu tablounun sağ üst və sol alt hissələrində yerləşdirilmiş fiqur toplusu əvəz edir. Eyni zamanda tabloda üfüq xətti kompozisiyanın yuxarı hissəsinə yaxındır və demək olar ki, görünür. Diqqət yetirilərsə, M.Abdullayevin bir sıra əsərlərində bu üsuldan istifadə edildiyini görmək olar. Rəssam kompozisiyanı arxaya doğru uzanan perspektiv üzərində qurmaqla süjet xəttini bu sahədə yerləşdirir və üfüq xəttinə demək olar ki, yer saxlamır. M.Abdullayev bir sıra əsərlərində, misal üçün “Sevinc” tablosunda bu formadan istifadə etmişdir. Formaca buna yaxın olan perspektiv quruluşunu rəssamın bəzi digər əsərlərində də (“Səadət quranlar” və s.) müşahidə etmək olar.

“Rəcəstxan qadınları” maraqlı kolorit həllinə malikdir. Rəssam burada əsasən isti rənglərdən istifadə etsə də, hər halda onu zəngin koloritli əsər hesab etmək olmaz. Eyni zamanda rəssamın hind qadınlarının sarilərində istifadə etdiyi müxtəlif çalarlı qırmızı və sarı rənglər əsərin kolorit həllində oynaq bir ritm yaradır. Arxa planda verilmiş boz-yaşıl kolorit tonları bu rəngləri daha qabarıq göstərir. Əsərin mərkəzində yer alan enli kənd yolu öz açıq, demək olar ki, isti ağ rəngi ilə ilk baxışda bir qədər təzadlı təsir bağışlayır. Eyni zamanda ağ rəngə çalan yol qadınların əlvan geyimlərini sanki bir qədər də aydın göstərir, baxmayaraq ki, fikrimizcə, buna o qədər də ehtiyac duyulmur.

“Rəcəstxan qadınları”nda üz cizgiləri bir qədər şerti təsir bağışlayır, çünki burada yaxın plan yoxdur. Eyni zamanda rəssam qadınların qəhvəyi simalarında bir neçə xarakterik qara ştrix (göz, qaş və s.) verərək məhəmətlə ifadəli üz cizgiləri yaratmışdır. Adətən M.Abdullayev parlaq, fərqli rəng çalarlarından istifadə edir. Lakin rəssamın “Rəcəstxan qadınları” əsərində bunun əksini görürük. Əsər nisbətən əlvan təsir bağışlasa da, burada rənglərin keçidlərinə demək olar ki, rast gəlinmir. Qadınların əynində olan sarı və uzun ətkli koftalar əsasən qatışıqsız rəng tonları ilə işlənilib. Digər tablolarda olduğu kimi, bu əsərdə də rəssam ilk baxışda diqqətdən kənarda qalan özünəməxsus milli detallar işləmişdir. Qadınların ya-lın ayaqları, topuqlarına və biləklərinə keçirtiyi bilərziklər buna misal ola bilər. Qadınlar həmçinin başlarında bağlama daşıyırlar ki, bu da hind və ümumiyyətlə Şərq məişətinin nümunəsi hesab oluna bilər. Xatırlayaq ki, keçmişdə qadınların başda boğça daşıma adəti bir çox Şərq ölkələrində, o cümlədən Azərbaycanda da olmuşdur. Ölkəmizin bəzi ucqar bölgələrində bu adətə indi də təsadüf edilir. Rəssam hind qadınlarının həyat tərzini realist ştrixlərlə əks etdirərək ölkəmiz və xalqlarımız arasındakı oxşar məqamları üzə çıxarmışdır. Bunu rəssamın multikultural düşüncələrinin təcəssümü kimi də dəyərləndirə bilərik.

M.Abdullayevin qadın mövzusunda işlədiyi ən maraqlı və xoşagəlimli tablolarından biri də “Benqal qızları”dır. Məlum olduğu kimi, Hindistan böyük və çoxmillətli ölkədir. Onun təbiəti, iqlimi kimi, insanları, adət-ənənələri də müxtəlifdir. Hind mədəniyyəti və həyat tərzinin hər yerdə yayılmış ümumi cizgiləri ilə yanaşı, ölkənin müxtəlif ştatlarında fərqli adət-ənənələr, məişət xüsusiyyətləri mövcuddur. Bu xüsusiyyətlər müəyyən mənada M.Abdullayevin hind seriyasında öz əksini tapır. Belə ki, o, isti iqlimə malik Rəcəstxan motivlərində əsasən isti rənglərə müraciət etdiyi halda, Hindistanın əks tərəfində yerləşən rütubətli, yağmurlu Benqaliyada daha çox göy və ümumiyyətlə, soyuq rəng tonlarından istifadə etmişdir. “Benqal qızları” tablosu bu cəhətdən olduqca xarakterik təsir bağışlayır. Əsərdə təsvir olunan qızların qəhvəyiyə çalan simasına, al qırmızıya boyanmış dodaqlarına baxmayaraq tablonun ümumi kolorit həllində soyuq tonlar üstündür. Rəssam bununla sanki Hindistanın müxtəlif yerlərinin fərqlərini simvolik bədii vasitələrlə diqqətə çatdırmaq istəmişdir.

Xarici tematika Azərbaycan incəsənətinin ən tanınmış simalarından olan, Rusiya Rəssamlıq Akademiyasının vitse-prezidenti, xalq rəssamı Tahir Salahovun yaradıcılığında da dərin iz buraxmışdır. Tahir Salahov dünya miqyasında tanınan və sevilən rəssamlardandır [5]. Onun xarici tematikası olduqca rəngarəng və genişdir. Dünyanın əksər ölkələrini gəzmiş sənətkar bu ölkələrin adət-ənənələrini, xüsusən mədəniyyət tarixini əks etdirən, yağlı boya, pastel və qara karandaşla işlənmiş yüzrlərlə kompozisiyanın müəllifidir.

T.Salahovun xarici tematikası M.Abdullayevinkindən fərqlidir. Bu iki rəssamın xarici tematikasını bir məqalədə birləşdirməkdə əsas məqsəd həm iki tanınmış sənətkarın yaradıcılığını təhlil etmək, həm də onların daha çox fərqli xarakter daşıyan bədii-üslubi xüsusiyyətlərinə aydınlıq gətirməkdir. M.Abdullayevin Hindistan seriyası rəngarəng milli məzmun daşıyan, özündə multikulturalizm təmayülləri təzahür etdirən xarici tematika nümunəsidir. T.Salahovun xarici tematikası isə sanki klassik xarakter daşıyır və yaradıcılığının hələ erkən mərhələsində formalaşan “sərt üslub”un təsirinə məruz qalmışdır [6]. M.Abdullayev daha çox məişət-tematik lövhələrə meyl etdiyi halda T.Salahovda bunun əksini görürük. Rəssam sadə adamlardan daha çox şəhər mənzərələrini, xüsusən məşhur tarixi-memarlıq abidələrini əks etdirməyə meyllidir. M.Abdullayev Hindistan kimi qədim tarixi-memarlıq abidələri ilə zəngin olan bir diyarda demək olar ki, həmin mövzuda əsər işləmədiyi halda T.Salahov həm tarixi abidələri (“Müqəddəs Fransis Assiz məbədi”), həm də

yeni dövrdə tikilmiş binaları (“Berqamo meydanı”) eyni həvəs və üslubda əks etdirir [7, 8]. Cəsarətlə demək mümkündür ki, T.Salahovun yaradıcılığı milli-etnoqrafik cizgilərdən uzaqdır; bu fikri eyni dərəcədə rəssamın xarici tematikasına da aid etmək olar. Burada prinsipial məsələ aşağıdakıdır: T.Salahovun xarici tematikasını multikultural mövqedən izah etmək mümkündürmü? Yazının əvvəlində qeyd etmişdik ki, xarici tematikanı multikultural təfəkkür müstəvisinə rəssamın səmimi, inandırıcı hissləri, müxtəlif xalqların milli mədəniyyətinə maraq və ehtiramı istiqamətləndirir. Lakin T.Salahovun “sərt üslub”unda, soyuq rənglərində ilk baxışda bunu görmək çətindir [8]. Həm də rəssam, deyildiyi kimi, məişət lövhələrini əks etdirməyə meyilli deyil. T.Salahovun xarici tematikasında multikulturalizmin olmadığını demək də qətiyyənlə düzgün olmazdı. Onun yaradıcılıq təfəkküründəki multikultural məqamları üzə çıxartmaq üçün fərqli metodikaya və yanaşma tərzinə ehtiyac duyulur.

Hər şeydən öncə T.Salahov Azərbaycan rəssamıdır. O, demək olar ki, hər yerində olduğu dünyaya azərbaycanlı gözü ilə baxmış, onları azərbaycanlı təfəkkürünün süzgəcindən keçirmiş, nəhayət, bir azərbaycanlı kimi kətana köçürmüşdür. Rəssamın yaradıcılığında milli simvolika az olduğu halda yenə də milli tematika aydın nəzərə çarpır. Zənnimizcə bu, məhz azərbaycanlı təfəkkürünün nəticəsidir. Deməli, T.Salahovun xarici tematikasındakı multikultural təfəkkürdən danışarkən buna zahiri klassik təsvirlər müstəvisində yox, azərbaycançılıq prizmasından yanaşmaq lazımdır. Bu halda ilk baxışda gizli qalan multikultural məqamlar sanki aşkarlanır və azərbaycanlı rəssamın dünyaya mədəni dəyərlərinə olan ehtiram və sevgisi üzə çıxır.

Beləliklə, Azərbaycanın iki tanınmış rəssamının yaradıcılığı nümunəsində xarici tematikada multikulturalizm motivlərinin xarakterini müqayisə edərək belə bir qənaətə gəlmək olar ki, multikultural dəyərlər fərqli formalarda təzahür etmişdir. Əgər M.Abdullayevin Hindistan seriyasında multikultural dəyərlər daha çox zəngin məişət etnoqrafizmləri və milli xarakter vasitəsilə əks etdirilirsə, T.Salahovun yaradıcılığında bu xüsusiyyətlər azərbaycanlı sənətkarın klassik sənət baxışları vasitəsilə gerçəkləşdirilir. Hər iki sənətkarın xarici tematikasının genişliyi ötən əsrin 50-70-ci illərində Azərbaycan təsviri sənətində multikultural baxışların fərqli təzahür formalarını üzə çıxarır.

Açar sözlər: Azərbaycan rəngkarlığı, M.Abdullayev, T.Salahov, incəsənətdə milli tematika, incəsənətdə multikulturalizm.

ƏDƏBİYYAT

1. Kərimli V. Müasir Azərbaycanda multikulturalizm və mədəni müxtəliflik // İncəsənət və mədəniyyət problemləri (Beynəlxalq elmi jurnal), 2016, № 2 (56).
2. Габибов Н.Д. Изобразительное искусство Азербайджанской ССР. – Баку: Азернешр, 1959.
3. Попова Э. Михаил Абдуллаев. – М.: Советский художник, 1973.
4. Алиева С. История искусства в произведениях одного художника (в Баку открылась выставка, посвященная 90-летию Михаила Абдуллаева) <http://www.anl.az/down/meqale/zerkalo/2011/dekabr/219203.htm>
5. Осмоловский Ю.Э. Таир Салахов. – М.: Советский художник, 1972.
6. <https://www.tretyakovgallery.ru/ru/calendar/exhibitions/exhibitions6105/>
7. Tahir Salahov (Albom). – Bakı: İndiqo, 2008.
8. http://www.rah.ru/the_academy_today/the_members_of_the_academie/member.php?ID=17383

Севиндж Велиева (Азербайджан)

Зарубежная тематика в творчестве азербайджанских художников в 50-70-х годах прошлого века (на примере творчества М.Абдуллаева и Т.Салахова)

Статья посвящена зарубежной тематике в творчестве двух выдающихся живописцев Азербайджана – М.Абдуллаева и Т.Салахова. Рассматривая вопрос в контексте мультикультурного мышления, автор ставит цель выявить мотивы мультикультурализма, которые, несомненно, присутствуют в их работах, посвященных зарубежной тематике. В этом плане примечательна индийская серия М.Абдуллаева, в которой отражаются яркие и красочные сцены, взятые из жизни индийского народа. Интересны и своеобразны особенности мультикультурализма, которые проявляются в жанровых картинах Т.Салахова, созданных по зарубежной тематике. Обобщая итоги, автор подчеркивает разнообразие мультикультурального мышления, характерного для большинства произведений на зарубежную тематику, созданных в рассматриваемый период.

Ключевые слова: живопись Азербайджана, М.Абдуллаев, Т.Салахов, национальная тематика в искусстве, мультикультурализм в искусстве.

Sevinj Veliyeva (Azerbaijan)

**Foreign themes in the works of Azerbaijani artists
in the 50-70s of the last century (on the example of the
creative work of M.Abdullayev and T.Salakhov)**

The article is devoted to foreign subjects in the works of two outstanding painters of Azerbaijan - M.Abdullayev and T.Salakhov. Considering the issue in the context of multicultural thinking, the author sets out to identify the motives of multiculturalism, which, undoubtedly, are present in their works devoted to foreign subjects. In this regard, the Indian series by M.Abdullayev is remarkable, which reflects bright and colorful scenes taken from the life of the Indian people. Interesting and original peculiarities of multiculturalism, which are manifested in T.Salakhov's painting genre, created on foreign subjects. Summarizing the results, the author emphasizes the diversity of multicultural thinking characteristic of most works on foreign subjects created in the period under review.

Key words: Azerbaijani painting, M.Abdullayev, T.Salakhov, national themes in art, multiculturalism in art.